

Sterke natuur beste wapen tegen invasieve rivierkreeft

'Maak beleid voor het tegengaan van verspreiding'

'Rivierkreeften gedijen vooral goed in een habitat die door mensenhand uit balans is geraakt.' Dat zegt bioloog Bram Koese van onderzoeksinstituut Naturalis. De onderzoeker heeft inmiddels een zekere expertstatus waar het gaat om de opmars van invasieve kreeften. Een pasklare oplossing voor het probleem heeft hij echter niet. 'Het bestrijden van invasieve rivierkreeften heeft eigenlijk weinig zin. Veel belangrijker is het om verspreiding tegen te gaan.' Stad en Groen spreekt met drie experts over invasieve kreeftsoorten in Nederland.

Auteur: Paul van der Sneppen

Toch staat Koese niet vooraan om de noodklok te luiden. Hij weegt zijn woorden zorgvuldig. 'Als ik zeg dat rivierkreeften geen ramp zijn, dan moet ik dat meteen nuanceren. Je zult maar in Gouda wonen, in één van de waterrijke woonwijken waar de rode Amerikaanse rivierkreeft welig tiert. Dan ondervind je als bewoner veel overlast.'

Maar niet alleen particulieren ondervinden overlast. Ook waterschappen melden steeds meer

schade door invasieve rivierkreeften. 'De beesten tasten vooral oevers en kades aan door gaten en gangen te graven', zegt Ronald Gylstra, ecooloog van Waterschap Rivierenland. 'Door al dat gegravaal zorgen ze bovendien voor extra baggervorming.' Het waterschap is een project gestart om te onderzoeken welke handelingsperspectieven waterbeheerders hebben in de strijd tegen rivierkreeften. Ondertussen onderzoekt Waternet in de provincie Utrecht welke effecten gesorteerd kunnen worden

met het afvangen van rivierkreeften.

Overlast

Ook Leiden heeft met invasieve kreeftsoorten te maken. In en rond de stad leeft de gevreesde rode Amerikaanse rivierkreeft samen met een soortgenoot, de gevlekte Amerikaanse rivierkreeft. De exoten lijken daar veel minder overlast te veroorzaken. Bioloog Wouter Moerland van Bureau Stadsnatuur heeft daar een verklaring voor. 'De kreeften in de

‘Dat verspreidingspatroon, daar zien we duidelijk een mensenhand in’

binnenstad van Leiden bereiken tot op heden geen hoge dichtheden zoals we in sommige buitengebieden zien. De oude binnenstad biedt een stenige omgeving, die misschien minder in trek is bij de kreeften.’

Vanuit ecologisch oogpunt vinden Moerland en Koese de exotische zoetwaterkreeften in Nederland niet zo bedreigend. Toch plaatst Koese daar een kanttekening bij. Hij vindt de impact van de exoten op de biotoop namelijk lastig in kaart te brengen. ‘Er is zeker een impact te zien op de natuur. Maar hoe ze precies hun stempel drukken op de habitat is lastig te zeggen. De beestjes lijken vooral voor te komen in gebieden waar de natuur toch al uit balans is. In gezonde natuur met een rijk onderwaterleven worden de invasieve kreeftsoorten nog redelijk in bedwang gehouden. In zo’n habitat komen vaak voldoende natuurlijke vijanden voor, zoals baars, pos en paling.’

Schimmelziekte

Bestrijding van de uit Amerika afkomstige invasieve kreeftsoorten heeft volgens Koese geen zin. De ironie wil dat de Europeanen die weg zelf hebben afgesloten door de Amerikaanse rivierkreeften in het midden van de negentiende eeuw te importeren. Dat gebeurde nadat de kreeftenpest, een schimmelziekte waarvan Amerikaanse soorten drager zijn, in enkele decennia alle inheemse zoetwaterkreeften uitroeide. Die werden door commerciële exploitanten vervangen door de gevlekte Amerikaanse rivierkreeft. Later volgde de import van de rode Amerikaanse rivierkreeft en andere soorten, omdat die sneller te kweken zijn. Daarmee hadden de dragers van de kreeftenpest zo stevig voet aan wal gekregen in Europa dat de schimmelziekte hier ook standhield. ‘Tragisch, want zonder die dragers was de ziekte in Europa snel weer verdwenen. De schimmel kan maar een maand zonder drager overleven’, aldus Koese.

In Nederland hebben zich op dit moment zes verschillende uitheemse zoetwaterkreeften gevestigd. De meeste overlast wordt veroorzaakt door de rode Amerikaanse rivierkreeft en de gestreepte Amerikaanse rivierkreeft. Beide soorten hebben de

Bram Koese

eigenschap dat ze graag graven. Ze tasten kades aan en veroorzaken bodemverzakking.

Fosfaten

Over invasieve kreeften wordt wel gezegd dat ze het onderwaterleven doen verschrompelen, maar dat kan volgens Koese waarschijnlijk niet helemaal aan de exoten toegeschreven worden. ‘In situaties waarin het onderwaterleven bijvoorbeeld al door fosfaten is aangetast, zie je de kreeften vaak als laatste overleven. Dat komt doordat het alleseters zijn die makkelijk overleven. Bovendien halen ze hun zuurstof uit de lucht als er onvoldoende zuurstof in het water zit.’

Dan zijn er nog drie andere Amerikaanse soorten: de gevlekte, die in Leiden veel voorkomt, de geknobbelde, die lokaal gevonden wordt in het Groene Hart, rondom Woerden en Utrecht, en de Californische. Die laatste houdt van stromend water en heeft zich in het oosten van het land gevestigd. Ten slotte is er nog de Turkse rivierkreeft. Die is in Nederland relatief zeldzaam en dus niet invasief. De soort is gevoelig voor de kreeftenpest waarvan de Amerikaanse soorten drager zijn.

Verspreiden

Al laat zowel Moerland als Koese zich opmerkelijk genuanceerd uit over de schadelijke effecten van invasieve kreeften, ze zijn het er ook roerend over eens dat de beestjes zich niet verder moeten ver-

spreiden. Daarbij spelen overheden een rol, vinden ze. Moerland adviseert vanuit Bureau Stadsnatuur onder meer de gemeente Leiden over hoe om te gaan met rivierkreeften. Wat hem betreft, moet er wel concreet beleid gemaakt worden om de verspreiding tegen te gaan. Hij wordt in die stellingname gesteund door nieuwe Europese wetgeving. In de nieuwe exotenverordening die vorig jaar van kracht is geworden, wordt expliciet gesteld dat overheden beleid moeten maken op dit punt.

‘Maar in de praktijk merken we dat dit soort wetgeving langzaam doordringt tot lokale overheden’, zegt Moerland daarover. Het komt geregeld voor dat hij en zijn collega’s ambtenaren moeten bijpraten over hoe landelijke of Europese natuurwetgeving in elkaar zit. Als voorbeeld haalt hij de wet Natuurbescherming aan. Daarin wordt de vleermuis al sinds 2002 als beschermde diersoort aangemerkt. ‘Toch horen we ambtenaren soms zeggen dat ze pas sinds kort weten dat ze, bijvoorbeeld bij sloop of renovatie, rekening moeten houden met vleermuizen.’

Vissers

In de aanloop naar de publicatie van de nieuwe EU-exotelijst is in de nieuwsmedia vorig jaar veel te doen geweest over de opkomst van de rivierkreeft in Nederland. Commerciële vissers in het Groene Hart maakten bezwaar tegen een visverbod op rivierkreeft. De vissers bepleitten hun

Wouter Moerland

zaak door te stellen dat commerciële kreeftvisserij helpt om de invasieve kreeften in toom te houden. Staatssecretaris Martijn van Dam (EZ, Visserij) is daarop met gedoogbeleid gekomen dat het vissen op uitheemse rivierkreeften mogelijk maakt, ook onder de nieuwe Europese regelgeving.

Moerland begrijpt die beslissing wel. Hij stelt zich, althans voor de Leidsche situatie, voorzichtig op het standpunt: baat het niet, dan schaadt het niet. Toch heeft hij ook kritische kanttekeningen. 'Je kunt zeker niet zomaar stellen dat de visserij de populaties van invasieve rivierkreeften verkleint. Dat weten we niet. In theorie is het zelfs zo dat je er een averechts effect mee kunt sorteren. Rivierkreeften zijn namelijk kannibalistische dieren. Ze vreten ook kleinere soortgenoten. Door de grote kreeften weg te vangen, zou je de kleintjes meer ruimte kunnen geven om groot te worden. In theorie kan het vangen van kreeften de populatie dus vergroten.'

Verspreiding

Het valt op dat zowel Koese als Moerland zich niet duidelijk uitsprekt tegen de commerciële visserij, terwijl het risico op verspreiding van de kreeften daardoor toch wordt vergroot. Het onderwerp lijkt gevoelig te liggen. Koese en Moerland plaatsen weliswaar kritische noten en dringen aan op goede

voorwaarden, maar ze stellen zich desgevraagd neutraal op ten aanzien van het vraagstuk of commerciële visserij gedogen wijs beleid is.

Ook Gylstra waagt zich liever niet aan een duidelijke stellingname in dat debat. 'Er zijn veel belangen in het spel. Ik heb er geen zicht op hoe dat gedoogbeleid precies tot stand is gekomen. Het is daarom niet aan mij als ecooloog bij Waterschap Rivierenland om daar publiekelijk mijn mening over te geven. Je zou de Unie van Waterschappen om een officieel standpunt moeten vragen. Maar ik durf wel te stellen dat de commerciële kreeftvisserij geen belang heeft bij het decimeren van het kreeftenbestand. Het is immers hun inkomstenbron.'

Muskusrat

De discussie rondom de commerciële kreeftenvisserij roept dan ook herinneringen op aan een andere plaagbestrijding, die van de muskusrat. Ooit was die in handen van commerciële ratenvangers. Ook die hadden geen baat bij het uitsterven van hun prooidieren. Toen bleek dat in sommige gebieden muskusratten uitgezet zijn, is de bestrijding van het dier overgenomen door de waterschappen. 'En daarbij zijn de afgelopen jaren goede vorderingen gemaakt. Je zou je kunnen afvragen of deze vorm van beheer ook voor

rivierkreeften haalbaar is. De waterschappen zijn immers al voor een dergelijke taak ingericht.'

Ook de gemeente Leiden heeft een aanvraag gehad van een commerciële visser om rivierkreeft te mogen vangen. 'Wij adviseren dan om in ieder geval goede afspraken te maken over de manier waarop de visser in kwestie verspreiding voorkomt', zegt Moerland. 'Je kunt bijvoorbeeld afspreken dat de vangst in gesloten bassins bewaard en getransporteerd wordt. Zo probeer je te voorkomen dat er contact is van kuit met nieuw oppervlaktewater. Of je spreekt af dat de vangst niet als levende have verkocht mag worden. Belangrijk is in ieder geval dat verspreiding voorkomen wordt.'

Mensenhand

Dat die vrees voor verspreiding door mensenhand niet ongegrond is, blijkt volgens Koese onder meer uit de verspreidingskaart van de rode Amerikaanse rivierkreeft. Die komt vrijwel uitsluitend voor in gebieden waar veel mensen wonen. 'Dat verspreidingspatroon, daar is niets natuurlijk aan. Daar zien we duidelijk een mensenhand in.'

De belangrijke rol die visserij en handel daarbij spelen, spreekt ook uit diezelfde verspreidingskaarten, zo lijkt het. 'De commercieel minder aantrekkelijke gevlekte Amerikaanse rivierkreeft komt

Rode Amerikaanse rivierkreeft.

Rijn-Schiekanaal, Leiden

Oude Vest, Leiden

overall voor. Die is al veel langer in Nederland en heeft zich volgens natuurlijke patronen verspreid. Duidelijk geheel op eigen kracht, dus. Het verschil in de verspreidingspatronen is volgens Koese te groot om aan het toeval toe te schrijven. Als menselijk ingrijpen geen rol zou spelen, dan zou de rode Amerikaanse rivierkreeft zich meer volgens hetzelfde patroon als zijn gevlekte soortgenoot verspreiden.

Oplossingen

Voor wie al kampt met overlast van invasieve rivierkreeften, hebben de biologen geen makkelijke en snelle oplossingen. 'In waterrijke woonwijken, zoals in Breda-Noord en in Gouda, kun je misschien nog iets doen met het substraat waar de beestjes graag in graven. Je zou wellicht de wallen kunnen verstevigen met een onaantrekkelijk substraat. Bekend is bijvoorbeeld dat de kreeften niet graag in houtsnippers graven.'

Gylstra spreekt in dit verband van het versterken van wallen met matten of gaas. Ook zou hij graag meer natuurlijke rietkragen zien. 'We verwachten dat de kreeften zo meer problemen ondervinden bij het graven. Ze moeten zich dan eerst door de dichte rietkragen worstelen voor ze bodem aan-

treffen waarin het goed graven is.' Maar ook daar zet de ecooloog meteen kanttekeningen bij. 'Zeker weten, doen we dat niet. Het zijn methodes die zich nog in de praktijk moeten bewijzen.'

Een ander voordeel van rietkragen is dat die bijdragen aan het vergroten van de biodiversiteit. 'Rietkragen bieden ook een goede leefomgeving voor natuurlijke vijanden van kreeften.' Dat idee sluit aan bij een betoog dat alle drie de natuurexperts, onafhankelijk van elkaar, gloedvol verdedigen. Een sterke, evenwichtige natuur met een gevarieerd onderwaterleven lijkt de beste remedie tegen invasieve kreeftsoorten.

'In de praktijk merken we dat natuurwetgeving langzaam doordringt tot lokale overheden'

Ronald Gylstra

Gevlekte Amerikaanse rivierkreeft

Be social

Scan of ga naar:

www.stad-en-groen.nl/artikel.asp?id=41-7102